

RICHARD WAGNER

Isoldes kärleksdöd ur Tristan och Isolde

Efter att operan Lohengrin blivit färdig 1848 kom det att dröja en tid innan Wagner skrev musik igen. Detta hade både yttre och inre orsaker. Till de yttre hörde flykten från Dresden där Wagner medverkat i upproret 1849, i alla fall i sådan utsträckning att en efterlysning utfärdades och han var tvungen att gå i exil. Till de inre hörde ett missnöje med den traditionella operaformen som sådan. I skrifterna Framtidens konstverk samt Opera och drama, från de första exilåren, försöker han renodla och formulera sina tankar om musikedramat, tankar som mynnade ut i idén om allkonstverket. Det är också vid denna tid tankarna på att göra musikdrama av Nibelungeneposet börjar konkretiseras. Dock växer format och orkesterbesättning i sådan utsträckning att Wagner avbryter arbetet på tetralogin när Rhenguldet, Valkyrian och stora delar av Siegfried är färdiga. Han ser inga möjligheter att få verken framförda och först ca 15 år senare fullbordas den sista delen Ragnarök. Istället riktas hans intresse mot kammarspelet Tristan och Isolde, 1857-1859, ett verk som "ställer mindre sceniska krav och som är lättare att sätta upp", som han skrev i ett brev 1860. Men också detta partitur växte i format och från uruppförandet av förspelet i Paris 1860 kom det att dröja fem år innan hela verket kunde ha sin premiär i München. Orsaken till att Wagner intresserade sig för den gamla keltiska legenden om Tristan och Isolde har ofta setts ur perspektivet av det relationsdrama som Wagner själv upplevde vid denna tid med Mathilde Wesendonck, med hustru Minna och Mathildes man Otto som medaktörer... Men lika centralt är hur Wagner sammanflätar filosofen Arthur Schopenhauers pessimistiska livssyn med sin egen tolkning av Tristan och Isoldes övervärldsliga kärlek, en kärlek som är så stark att den transcenderar själva livet. Den omedvetna världsviljan i Schopenhauers filosofi ges klingande gestalt i det berömda så kallade Tristan-ackordet och verket använder genomgående en kromatisk harmonik som hela tiden strävar efter upplösning och vila, men som inte når dit förrän i döden, efter Isoldes stora slutmonolog - hennes "Liebestod" (kärleksdöd).

© Staffan Storm

MALMÖ SYMFONIORKESTER

Malmö SymfoniOrkester (MSO) består av 100 begåvade musiker som ständigt briljerar i ett rikt och mångskiftande konsertutbud. MSO är stolta traditionsbärare av den symfoniska repertoaren, men strävar också efter att föra den vidare in i framtiden. MSO lägger mycket energi på att hålla sig väl framme i de symfoniska trenderna i nuet och utveckla nya konsertkoncept, bl a dataspelsmusik och äventyr med olika teman. Nallekonserterna för de minsta är ett eget varumärke. Publiken i Malmö Konserthus är stor och entusiastisk, MSOs konserter har ca 90% beläggning. Skivmärkena Naxos och BIS sprider MSOs klang ute i världen. Flera inspelningar har blivit internationellt uppmärksammade med första pris i tävlingar som "Cannes Classical Award" och "Diapason d'Or". Utgivningen av Berwalds symfonier med MSO under ledning av Sixten Ehrling nominerades till ett av världens finaste priser "Gramophone Award".

MALMÖ SYMFONIORKESTER

GÄSTSPEL Växjö Konserthus
Lördag 15 Mars 2008 Kl 18.00

MALMÖ SYMFONIORKESTER

VASSILY SINAISKY dirigent

MARTIN FRÖST klarinett

Marika Fältskog, konsertmästare

SERGEJ PROKOFJEV (1891-1953)

Symfoni nr 1 D-dur, "Den klassiska", op 25 15 min

Allegro

Larghetto

Gavotta: Non troppo allegro

Finale: Molto vivace

SVEN-DAVID SANDSTRÖM (f 1942)

A desolate wind - a flighty moment, klarinettkonsert 16 min

PAUS

CARL MARIA VON WEBER (1786-1826)

Klarinettkonsert nr 1 f-moll, op 73 18 min

Allegro

Adagio ma non troppo

Rondo. Allegretto

RICHARD WAGNER (1813-1883)

Isoldes kärleksdöd ur Tristan och Isolde 15 min

VASSILY SINAISKY dirigent

Vassily Sinaisky är MSOs chefsdirigent sedan januari 2007. En rutinerad musiker med digger meritlista. Tiden efter Musikkonservatoriet i Leningrad var han assistent till den legendariske dirigenten Kirill Kondrasjin hos Moskva-filharmonikerna. Sinaisky vann guldmedaljen i den prestigefyllda Karajantävlingen 1973 och engageras sedan dess av orkestrar över hela världen. Konserter och skivinspelningar kritikerrosas. Åren 1991-1996 var Sinaisky chefsdirigent och konstnärligt ansvarig för Moskva-filharmonikerna. Därefter erhöll han samma position hos Rysska statens symfoniorkester (Jevgenij Svetlanovs tidigare orkester), som han lämnade så sent som 2002.

Numera har Vassily Sinaisky sin bas i Amsterdam, där han bor på Bachstraat ett stenkast från Concertgebouw. Staden är ett stort musikaliskt centrum och det är nära till allt. Inte minst till Manchester i England och uppdraget som förste gästdirigent sedan 1996 för BBC Philharmonic Orchestra. Mycket tid kommer förstås också att tillbringas här i Malmö de närmaste åren.

Med BBC-orkestern i Manchester har han gjort ett antal skivinspelningar på Chandos, främst med rysk musik av bl a Balakirev, Sjtjedrin, Glinka och Sjostakovitj. Sommaren 2007 påbörjade han och MSO inspelningen av Franz Schmidts fyra symfonier för skivmärket Naxos.

Nyligen har Sinaisky dirigerat Los Angeles Philharmonic, BBC Symphony Orchestra, Concertgebouw-orkestern i Amsterdam och varit på turné i Spanien med City of Birmingham Symphony Orchestra. Säsongen har också innehållit debuter med Pittsburgh Symphony Orchestra och Finska Radions Symfoniorkester. Genom åren har Sinaisky även arbetat mycket med opera och varit förste gästdirigent vid Bolsjoj i Moskva. Han har haft framgångar vid Komische Oper i Berlin och English National Opera i London. I år debuterar han med San Francisco Opera.

Foto: Marco Borgreve

MARTIN FRÖST klarinett

Martin Fröst tilldelades svenska dagstidningen Dagens Nyheters Kulturpris 2007 med motiveringen: "För att han bemästrar klarinetten med ojämförlig virtuositet, djärvhet och magi. Som om den vore ett trollspö, en teatermask eller ett stycke gäckande natur...". Klarinetvirtuosen Fröst är en av vår tids mest spännande och karismatiska instrumentalister. Som bejublad solist är han en återkommande gäst på ledande musikscener och med de främsta orkestrarna världen över. Han hanterar hela den traditionella klarinettrepertoaren - från Mozart till samtida specialskrivna verk - inklusive jazziga inslag som Artie Shaws Klarinettkonsert. Hans framgångar med Anders Hillborgs klarinettkonsert Peacock Tales är välkända. "Until you have heard Martin Fröst, you really haven't heard the clarinet" skrev tidningen The Times i London för ett par år sedan.

Martin Fröst har mottagit flera priser och nomineringar, både hemma i Sverige och utomlands. Han har också givit ut ett stort antal inspelningar på BIS. Bland dessa har Mozarts Klarinettkonsert (såld i 200.000 ex!) och Brahms sonater fått stor internationell

uppmärksamhet. Brahmskivan fick högsta betyg och utmärkelsen Disc of the Month i Classicstoday, Editor's Choice i Gramophone, Chamber Choice of the Month i BBC Music Magazine samt valdes till CD of the Week i BBC Radio 3 CD Review. Mozartskivan utsågs till den bästa inspelningen av klarinettkonserten någonsin av franska tidskriften Classica Répertoire.

Från och med 2007 är Martin Fröst konstnärlig ledare för nystartade festivalen Vinterfest i Dalarna, ett årligen återkommande internationellt evenemang. Senare i år väntar två Promskonserter vid Royal Albert Hall i London: dels inom ramen för turnén med Göteborgs Symfoniker och Gustavo Dudamel med Hillborgs klarinettkonsert på programmet, dels med jubilerande Olivier Messiaens berömda Kvartett till tidens ände.

SERGEJ PROKOFJEV

Symfoni nr 1

Åren runt första världskrigets utbrott hade Sergej Prokofjev gjort sig känd som den unga ryska musikens "enfant terrible", både som pianist och som tonsättare. I hans solopianverk och pianokonsalter behandlades instrumentet mer som ett slagverksinstrument, något som starkt bröt mot den klassisk-romantiska pianotraditionen, och musiken var dissonant med pådrivande, motoriska rytmer. Men lika chockerade som den samtida publiken blev, av vad de uppfattade som brutala och primitiva klanger, lika förvånade blev de nog när de fick höra denna Prokofjevs lilla symfoni i D-dur. "Jag fick idén att komponera en symfoni utan pianots hjälp", skrev Prokofjev i sin självbiografi. "På detta sätt blev orkesterfärgerna klarare och renare. Så växte planen på en symfoni i Haydns anda fram"... "Det föresvävade mig att om Haydn varit i livet idag, så skulle han, med bibehållande av sin egen stil lånat in vissa moderna drag." Verket följer mönstret från tidig Haydn-symfoni med fyra korta satser och också orkesterbesättningen är klassisk - vi är långt från det tidiga 1900-talets jätteorkestrar hos Mahler, Strauss och Skrjabin, eller i Prokofjevs egen Skytisk svit tillkommen vid samma tid som symfonin.

I vår tid kan det kanske uppfattas som förvånande att Prokofjev under det dramatiska revolutionsåret 1917 ägnade sig åt tillbakablickande av detta slag i sitt komponerande.

Men verket fångar mycket av den tidsanda som kom att råda i konsten i början av 1920-talet, när man vände sig bort från romantikens subjektiva konstsyn och inte minst den nationalism som lett Europa in i krigets katastrof och istället blickade tillbaka mot 1700-talet och den kultur man förknippade med upplysningstidens internationalism och förnuftstänkande. Prokofjev gör en pastisch och ser tillbaka på en gammal stil, men betraktar den genom sin egen samtids ögon.

© Staffan Storm

SVEN-DAVID SANDSTRÖM

A desolate wind - a flighty moment, klarinettkonsert

Sven-David Sandström är en av de mest produktiva och efterfrågade svenska tonsättarna idag och han är dessutom en internationellt eftersökt och uppskattad kompositions lärare. Från de hårt strukturerade verken under 1970-talet släppte han under 1980-talet, under perioden mellan de båda omfattande kör- och orkesterverken Requiem "De ur alla minnen fallna" till "High Mass", successivt in ett friare och av dur- och mollharmonik influerat nyromantiskt drag i sitt skapande. Inte minst har vokalmusik i olika former - sång, körmusik av olika format och i stor utsträckning opera - och relationen till

text varit centralt. Detta har också påverkat Sandströms komponerande av instrumentalmusik och inte minst är den nyskrivna klarinettkonserten ett bra exempel på detta. Klarinettkonserten bygger på Gunnar Ekelöfs associationsrika diktverk Mölna elegi från 1960, i huvudsak avsnittet Marche funèbre. Verkets form bygger på Sandströms tolkning av dikten och klarinetstämman kan höras som en musikalisk läsning av texten, till och med i så stor utsträckning att ord och centrala meningar sipprar igenom. I klarinetstämman finns inte bara noter utan också texten, i engelsk översättning, och i partituret finns dikten uppdelad i de åtta formdelar verket har. Redan i diktens öppningsrad möter man första halvan av verkets titel, "a desolate wind". Delen präglas av flimrande klarinetfigurationer och ligande orkesterackord som efterhand blir mer rytmiskt accentuerade och leder till en första kulmination.

*En ödslig vind från staden
och närmare, fjärmare
klockornas tunga, svingande kvinter
- det brinner! det brinner! -
i sorgmarsch:*

I andra avsnittet möter man snabba brutna ackord över klarinetts hela register, som

ställs mot melodiska fragment och underliggande svällande klanger i orkestern.

*Vi levde - endast då!
Vi lever inte nu,
vi ska leva - först då!*

I den långsamma tredje delen finner man den kontrasterande andra halvan av verkets titel, "a flighty moment".

*Ett nyckfullt ögonblick -
och nu är djävulen i klocktornet,
han som stal vår framtid,
stal vårt förflutna,*

De tre efterföljande delarna byggs upp av allt mer stigande tempi. Den i fjärde delen bygger på drillfigurer och snabba, uppåtgående skalpassager.

*det röda feberklotet som svindlande
välver sig, välter över oss, rusar*

I den femte delen omsluts soloklarinetten av lika solistiska marimba- och vibrafonslingor.

*Febern som sakta
välver mig, rusande
svindlar*

Den sjätte delen signaleras av trummornas insats och byggs upp mot en stark kulmination.

*sakta välter mig över mig
svindlande - - -
- la boule rouge qui bouge et roule -
tiden hämmad och hetsad...*

Här gör musiken en hastig inbromsning och är det som om all luften för ett ögonblick gått ur skeendet. Klarinetten vandrar sakta från sitt högsta till lägsta register och på så

sätt fungerar denna del som en brygga över till den avslutande epilogen.

*Och återigen...
Och återigen...
Och återigen den banala genomföringen
sakta skridande, sakta buren
i tårdränkt skälvande jungfruhår
vitaste liljors kvinnosorg:
snyft, snyft, snyft!
Ni svarta fåglar:
Ni sjöng endast då!
Ni sjunger inte nu.
Ni ska sjunga - först då!
Ô saisons, Ô châteaux!
O pilträäd på stranden, O Babylon!
Säll den som finge gripa dina späda barn
och krossa dem mot klippan!*

Verkets avslutande åttonde del är en lugn epilod som cirklar kring g-moll och har karaktären av en vaggång.

*Var lugn mitt barn, det finnes ingenting,
och allt är som du ser: skogen, röken och
skenornas flykt.
Någonstädes långt borta i fjärran land
finnes en blåare himmel och en mur med rosor
eller en palm och en ljummare vind -
och det är allt.*

Klarinettkonserten, som är tillägnad solisten Martin Fröst, uruppfördes i en version för kammarorkester 2006, men har sedan omarbetats för orkester. Denna nya version av verket är beställd av Malmö SymfoniOrkester inom ramen för projektet TonSatt.

© Staffan Storm

The logo for TonSatt, featuring a stylized graphic of horizontal lines on the left and the text "TonSatt" in a bold, red, sans-serif font.

Gunnar Ekelöf (1907 – 1968)

A desolate wind - a flighty moment from MÖLNA ELEGY

*A desolate wind from the city
and nearer, further
the bells' burden, swinging fifths
--- it's burning! it's burning! ---
of the dead march:
We lived --- just then!
We live now not at all,
we shall live --- for the first time!
A flighty moment ---
and now the devil is in the belfry
he who robbed us of our future,
robbed us of our past
The red fever-ball which makes me reel
rolls, tumbles over, rushes
Fever that slowly
makes a vault of me, rushing
dizzying
rolls me, over me,
dizzy --- --- ---
--- la boule rouge qui bouge et roule ---
time arrested, aroused...*

*And over again...
And over again...
And once again the banal development
in slow procession, slowly borne
with teardrenched trembling maidenhair
the sorrow of women, the whitest lilies:
Sob, sob, sob!
You black birds:
You were singing just then!
You are not singing now,
you shall sing --- for the first time!
Ô saisons, ô châteaux!
Oh willows on the banks, Oh Babylon!
Happy he who taketh thy little ones
and dasheth them against the stones!*

*Be still my child, there is nothing
all is as you see: forest, smoke and
the flight of the rail road tracks
Somewhere far away in a distant land
there is a bluer sky, a wall with roses
or a palmtree and a warmer wind ---
and that is all*

A DESOLATE WIND (ur Mölna elegi)

Musik: Sven-David Sandström, text: Gunnar Ekelöf

Copyright © Gehrmans Musikförlag AB, Stockholm. Tryckt med tillstånd.

CARL MARIA VON WEBER

Klarinettkonsert nr 1

Instrumentet klarinett hade börjat utvecklas i slutet av 1600-talet. Under 1700-talets lopp dök en mängd varianter av instrumentet upp och i mitten av seklet fick det successivt en allt fastare plats i orkesterns träblåssektion. Allteftersom instrumentets möjligheter ökade, växte också tonsättarnas intresse för klarinetten också som soloinstrument. Mozarts klarinettverk är ett bra exempel på denna process. I början av 1800-talet var kanske klarinetten, vid sidan av hornet, det instrument som, med sina rika klangliga möjligheter, stora register och vida dynamik, mest satte sin prägel på den gryende romantiska epokens klangbild. Det märks tydligt i orkester- såväl som soloverk av Spohr, Crusell, Mendelssohn och inte minst Carl Maria von Weber. År 1811 träffade Weber klarinetisten Heinrich Baermann som arbetade i hovkapellet i München. Baermann var en av tidens mest kända klarinettvirtuoser och Weber skrev i rask takt ett flertal soloverk för honom, bl a en concertino och två klarinettkonserter. Klarinettkonserten i f-moll skrevs i april och maj 1811 och uruppfördes 13 juni. Den blev en stor framgång och följdes snabbt av ytterligare en konsert som fick sin premiär senare samma år. Weber noterade då i sin dagbok att verket mottagits "med stormande bifall" och att Baermann "spelat gudomligt". I de båda konserterna visas klarinettens möjligheter upp, allt från det lyriskt kantabla till det virtuosa med snabba passager. Melodiken är influerad av både de wienklassiska tonsättarna och tidens populära italienska operamusik. Då och då gläntar man också in i den tyska skogsromantik som Weber några år senare kom att gestalta i sin banbrytande opera Friskytten.

© Staffan Storm